

Centar za građansko obrazovanje

SIGURNA ŽENSKA KUĆA

Beogradski centar
za ljudska prava

LATVIJAS
CILVĒKTIESĪBU
CENTRS
LATVIAN CENTRE
FOR HUMAN
RIGHTS

Završna ocjena o primjenjenosti preporuka datih u Izvještaju:

Poštovanje ljudskih prava štićenika Javne ustanove Centar za djecu i mlade "Ljubović"

Projekat finansira Evropska Unija
posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori

Ambasada
Savezne Republike Njemačke
Podgorica

Podgorica, februar, 2013.

Ovaj dokument nastao je uz finansijsku pomoć Evropske unije i Ambasade Savezne Republike Njemačke u Podgorici. Sadržaj dokumenta je isključiva odgovornost Akcije za ljudska prava i ni u kom slučaju ne odražava stavove donatora.

Uvod

U okviru projekta "Monitoring poštovanja ljudskih prava u ustanovama zatvorenog tipa u Crnoj Gori"¹, nevladine organizacije Akcija za ljudska prava (HRA), kao nosilac projekta, Centar za antidiskriminaciju "EKVISTA", Centar za građansko obrazovanje (CGO) i Sigurna ženska kuća (SŽK), objavile su 29. novembra 2011. godine izvještaj "Poštovanje ljudskih prava štićenika Javne ustanove Centar za djecu i mlade „Ljubović“ (u daljem tekstu "Izvještaj").²

U Izvještaju je predstavljen nivo primjene 9 preporuka Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja Savjeta Evrope (CPT) za unapređenje poštovanja prava štićenika Javne ustanove Centar za djecu i mlade „Ljubović“, koje je CPT objavio u svom izvještaju 2010. godine o posjeti Crnoj Gori u septembru 2008. godine.³ Monitoring tim nevladinih organizacija u okviru Izvještaja dao je ukupno 36 preporuka, od kojih je 5 ponovljenih preporuka CPT-ja. Preporuke su upućene: direktoru Centra za djecu i mlade „Ljubović“, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Ministarstvu pravde, Centrima za socijalni rad, sudovima (osnovnim, višim i Vrhovnom sudu Crne Gore) i Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u cilju zaštite i unapređenja poštovanja ljudskih prava štićenika smještenih u Centar za djecu i mlade „Ljubović“.

Poslije nešto više od godinu dana od objavljivanja Izvještaja sa preporukama, u februaru 2013, monitoring tim nevladinih organizacija izradio je ovu završnu ocjenu o primjenjenosti preporuka.

Završna ocjena je zasnovana na sljedećim izvorima informacija:

1. odgovorima dobijenim od direktora Centra za djecu i mlade „Ljubović“ (u nastavku: Centar);
2. odgovorima dobijenim od zaposlenih u Centru;
3. podacima prikupljenim prilikom monitoring posjeta Centru 2012. godine (9. jula, 16. novembra i 6. decembra) i 2013. godine (8. februara i 18. februara)⁴;
4. podacima dobijenim od Centra za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije Crne Gore;

¹ Detaljnije o projektu dostupno na: <http://www.hracion.org/?p=1151>

² Izvještaj sa preporukama dostupan na: <http://www.hracion.org/?p=1154>

³ Ovaj izvještaj dostupan je u originalu na engleskom jeziku na: <http://www.cpt.coe.int/documents/mne/2010-03-inf-eng.htm> i u prevodu na crnogorski jezik: <http://www.cpt.coe.int/documents/mne/2010-03-inf-mne.pdf>

⁴ Posjete obavio tim u sastavu: Danilo Ajković, pravnik i Jovana Hajduković, socijalna radnica. Posjeta obavljena 18. februara 2013. godine bila je nenajavljena.

5. monitoringom izvještavanja medija u postupcima koji se vode prema maloljetnicima;
6. podacima preuzetim iz Izvještaja Vrhovnog državnog tužioca Crne Gore o radu Državnog tužilaštva za 2011. godinu.⁵ (Izvještaj za 2012. godinu još nije završen i dostavljen Skupštini Crne Gore na razmatranje i usvajanje);
7. podacima objavljenim u Godišnjem izvještaju o radu sudova za 2011. godinu koji je usvojio Sudski savjet.⁶

U nastavku slijedi tabela sa datim preporukama, procjenom sadašnjeg stanja i ocjenom o primjeni preporuke.

NAPOMENA: Pored svake preporuke, naglašeno je kojih pet preporuka su one koje je dao CPT. Sve ostale su preporuke monitoring tima NVO.

Značenje skraćenica:

ZPMKP - *Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku*

CPT - *Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja*

ZLJPS - *Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore*

MT – *monitoring tim nevladinih organizacija koje su učestvovala u ovom projektu.*

Izvještaj - *Izvještaj NVO monitoring tima Poštovanje ljudskih prava štićenika Javne ustanove Centar za djecu i mlade „Ljubović“ od 29.11.2011.*

⁵ <http://www.tuzilastvoscg.co.me/Izvjestaj%20o%20radu%20Drzavnog%20tuzilastva%20za%202011.god..pdf>

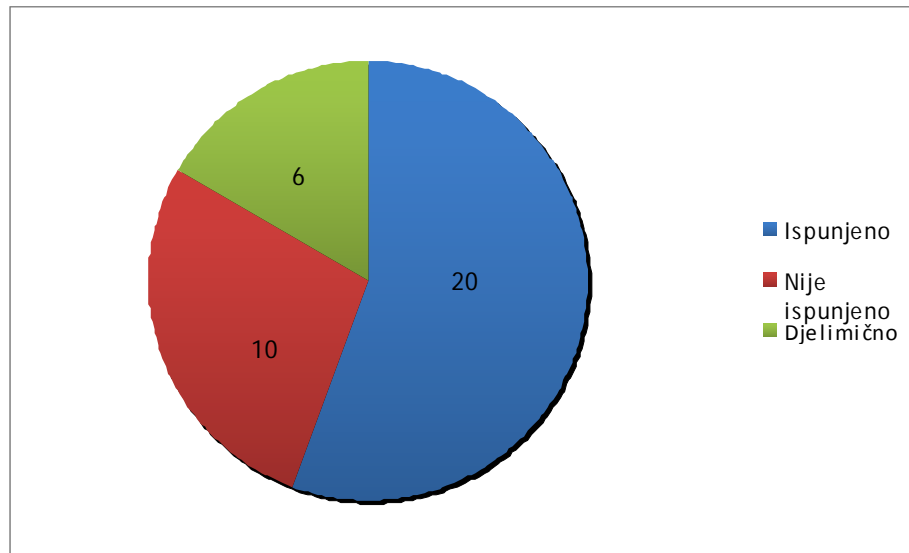
⁶ Izvještaj dostupan na http://sudovi.me/podaci/vrhs/depo/depo_ink/25-04-2012-GODISNJI%20IZVJESTAJ%202011.G.pdf

Ocjena primjenjenosti preporuka za JU Centar za djecu i mlade „Ljubović“ (u nastavku "Centar")

Od ukupno 36 preporuka NVO monitoring tima, potpuno je primijenjeno 20 preporuka (55%), djelimično 6 (17%), nije primijenjeno 10 (28%).

Od preporuka koje nisu primjenjene, 5 je upuceno Centru, 4 Ministarstvu rada i socijalnog staranja, a jedna Ministarstvu pravde i sudovima (za Centar za obuku nosilaca pravosudnih funkcija).

Od 5 ponovljenih preporuka CPT-ja iz 2009. godine, potpuno su primjenjene četiri, dok jedna nije. Ova preporuka odnosi se na obezbijedjenje posebnog smještaja, van Centra, za zlostavljaju, zanemarenu odnosno zapuštenu djecu, kao i funkcionalnog sistema hraniteljskih porodica.

Redni broj	Preporuka upućena	Preporuka glasi	Trenutno stanje	Ocjena
1	Ministarstvu pravde	Da se u Predlogu zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku odrede rokovi za preduzimanje radnji u postupku	Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku (ZPMKP) ne propisuje rokove za preduzimanje radnji ali propisuje obavezu sudiji za maloljetnike da na svakih mjesec dana obavještava predsjednika suda o tome koji predmeti maloljetnika nijesu okončani i o razlozima zbog kojih je po pojedinim predmetima postupak još u toku, te obavezu predsjednika suda da preduzme mjere kako bi se postupak ubrzao (čl. 82).	Preporuka je djelimično primjenjena
2	Ministarstvu pravde i osnovnim sudovima i Centru za edukaciju nosilaca pravosudnih funkcija	Da sudije koje postupaju u maloljetničkim slučajevima provedu jedan dan u Centru "Ljubović", kao i u maloljetničkom zatvoru ZIKS	Ostaje preporuka da Ministarstvo pravde i Sudski savjet u program obuke sudija (pri Centru za edukaciju nosilaca pravosudnih funkcija Crne Gore) uvrste i posjete ovakvoj vrsti institucija, odnosno onim ustanovama u koje se upućuju maloljetnici na izvršenje mjere.	Preporuka nije primjenjena
3	Ministarstvu pravde i Vrhovnom sudu	Da se obezbijedi da samo posebno obučene sudije i tužioci postupaju u maloljetničkim predmetima	U predmetima koji se vode prema maloljetnim licima sude sudije za maloljetnike, posebno određene za svaki sud u svim instancama, a u Višim državnim tužilaštvima u Podgorici i Bijelom Polju određeni su zamjenici tužioca za maloljetnike, kao i u većim osnovnim državnim tužilaštvima. Sudije i tužioci se obučavaju u oblasti maloljetničkog kriminaliteta/pravosuđa/medijacije na seminarima van	Preporuka je primjenjena

			zemlje kao i programima Centra za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije Crne Gore. U toku 2012. godine Centar za edukaciju je održao tri okrugla stola, i to 3. jula "ZPMPK za nosioce pravosudnih funkcija i predstavnike državne uprave" ⁷ , 19. jula "Početna obuka za državne tužioce, zamjenike državnih tužioca i službenike Uprave policije koji postupaju u predmetima sa maloljetnicima" ⁸ te 20. decembra "Primjena ZPMPK" ⁹ .	
4	Ministarstvu rada i socijalnog staranja	Izmjeniti čl. 83 i 175 Porodičnog zakona koji omogućavaju sudovima i centrima za socijalni rad da zbog "poremećaja u ponašanju" smještaju djecu i mlađu od 14 godina u Centar „Ljubović“ i to, prema čl. 175 i bez vremenskog ograničenja (dešavalo se da dijete po tom osnovu boravi i duže od godinu dana u Centru, iako je institucionalna zaštita krajnja mjera u dijapazonu vaspitnih mjera	Izmjene nisu učinjene, niti je pokrenuta zakonska procedura u tom pravcu.	Preporuka nije ispunjena

⁷ Prema podacima Centra za edukaciju nosilaca pravosudnih funkcija, Okruglom stolu je prisustvovao 31 učesnik, od čega 10 predstavnika sudstva, 8 iz tužilaštva, 8 iz Centra za socijalni rad, i po jedan iz policije i Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija.

⁸ Prema podacima Centra za edukaciju nosilaca pravosudnih funkcija bilo je ukupno 25 učesnika, od čega 16 predstavnika tužilaštva i 9 predstavnika Uprave policije.

⁹ Prema podacima Centra za edukaciju nosilaca pravosudnih funkcija bilo je ukupno 24 učesnika Okruglog stola, od čega po osam predstavnika tužilaštva, sudstva i Uprave policije.

		u skladu sa UN standardima ¹⁰ (str. 11 Izvještaja).		
5	Ministarstvu rada i socijalnog staranja	Da se obezbijedi posebno sklonište za zlostavljaju, zapuštenu ili zanemarenu djecu	Pravilnikom o boravku djece u prihvatilištu Centra ¹¹ , propisano je da se djeca za koju se osnovano sumnja da su zlostavljana ne smještaju u Centar. U Centru trenutno nema zlostavljane djece, prema riječima direktora. Međutim, kako u međuvremenu nije obezbijeđeno posebno prihvatilište za zlostavljaju djecu, kada se javi potreba za izmještanjem djeteta iz porodične sredine, Centri za socijalni rad i dalje smještaju zlostavljaju djecu u Centar. Centar je i dalje glavna prihvatna stanica za zapuštenu i zanemarenu djecu, kao i za djecu strance koji se zateknu na teritoriji Crne Gore bez dozvole boravka ¹² , što je neprihvatljiva situacija jer dolazi do miješanja maloljetnika u sukobu sa zakonom sa djecom koja su u stanju socijalne potrebe.	Preporuka nije primjenjena
6	Osnovnim i Višim sudovima	Da sudovi dosljedno poštuju princip hitnosti u postupanju u predmetima koji se odnose na maloljetna lica, kako bi se	Sudovi su ažurniji nego prethodnih godina, nema odugovlačenja postupka u maloljetničkim predmetima, što se ocjenjuje na osnovu Izvještaja o radu sudova za 2011. ¹³ i praćenja izvještavanja medija o postupcima koji se vode prema maloljetnicima.	Preporuka je primjenjena

¹⁰ Vidjeti Rezoluciju Generalne skupštine UN 64/142 iz februara 2010. godine - Smjernice za alternativno staranje o djeci (*Guidelines for the Alternative Care of Children*), tačka 14. Izvještaj dostupan na www.hracion.org odnosno na linku http://www.hracion.org/wp-content/uploads/Izvjestaj_za_Ljubovic_021211.pdf

¹¹ Pravilnik o boravku djece u Prihvatnoj stanici i Prihvatilištu Centra usvojen je u decembru 2012. godine.

¹² Pravilnik o postupanju prema maloljetnim stranim licima koja borave u Centru, usvojen u julu 2012. godine.

¹³ Izvještaj je dostupan na linku http://sudovi.me/podaci/vrhs/depo/depo_ink/25-04-2012-GODISNJ%20IZVJESTA%202011.G.pdf. Izvještaj o radu sudova za 2012. godinu biće dostupan u aprilu 2013.

		spriječilo da se punoljetna lica upućuju u centar za maloljetnike.		
7	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Da se po završetku izgradnje apartmana za štíćenike napravi podjela različitih kategorija maloljetnika različitih profila i potreba.	Preporuka se sprovodi u praksi. Nakon izgradnje novih objekata djeca se raspoređuju prema polu ili izrečenoj vaspitnoj mjeri u posebne objekte.	Preporuka je primjenjena
8	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Označiti jasno muške i ženske sobe.	Sve sobe imaju oznake i to i grafički i narativno.	Preporuka je primjenjena
9	Ministarstvu rada i socijalnog staranja	Obezbijediti poseban smještaj zlostavljane, zanemarene odnosno zapuštene djece i uspostaviti funkcionalni sistem hraniteljskih porodica (i nesrodničkih) na teritoriji glavnog grada, i drugih većih opština, u koje bi se ova djeca upućivala iz Prihvatne stanice, u skladu	I dalje nema obezbijeđenih dežurnih, edukovanih hraniteljskih porodica. Kako je i navedeno u opisu stanja u odnosu na preporuku br. 4, Centar je i dalje prihvatna stanica za teritoriju cijele države za maloljetnike u stanju socijalne potrebe (zanemarena, zapuštena djeca i stranci), pa dolazi do miješanja sa maloljetnicima koji su u sukobu sa zakonom. Iako oni nisu u istim sobama, oni zajednički obavljaju dnevne aktivnosti i njima nije mjesto u ovakvoj ustanovi. Kako se radi o periodu koji se posle pune 4 godine od preporuke CPT-ja ne može nazvati “prelazni”, hitno treba preduzeti mjere za rješavanje ovog pitanja	Preporuka nije primjenjena Ministarstvo rada i socijalnog staranja mora hitno da učini napor da se obezbijede specijalizovane hraniteljske porodice u koje bi se smještala djeca kojima mjesto nije u Centru, već u

		sa Porodičnim zakonom (<u>preporuka CPT-a iz 2008. godine</u>) ¹⁴		odgovarajućem porodičnom okruženju.
10	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Nabaviti igračke i prilagoditi prostor Prihvatne stanice za djecu mlađeg uzrasta, da im se pomogne pri adaptaciji na njima nepoznat prostor	Preporuka se sprovodi u praksi. Svi objekti su opremljeni kompjuterima, šah tablama, igrama (“domine”, “ne ljuti se čovječe”, sportskim rekvizitima i igračkama).	Preporuka je primjenjena
11	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Ukloniti rešetke sa prozora prostorija Dnevnog Centra	Nijedna prostorija u kojoj borave djeca nema rešetke na prozorima	Preporuka je primjenjena
12	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Ukloniti kamere iz Dnevnog centra (prostorije za dnevni boravak) i postaviti ih na kapiju Centra ili ispred ulaza u zgradu	Nakon useljenja u nove objekte Dnevni centri se nalaze u apartmanskim zgradama u kojima vaspitači i ostalo ostručno osoblje imaju stalan nadzor nad štićenicima.	Preporuka je primjenjena
13	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Dijagnostičko prijemno odjeljenje prostorno odvojiti od ostalih organizacionih jedinica	Prihvatilište i Prijemno odjeljenje funkcionišu kao zasebna cjelina u Centru i fizički odvojeno od prostora u kome se nalaze štićenici na institucionalnom tretmanu.	Preporuka je primjenjena

¹⁴ Strana 60 Izvještaja crnogorskoj vladi o posjeti Crnoj Gori Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) obavljenoj od 15. do 22. septembra 2008. godine, dostupan na <http://www.cpt.coe.int/documents/mne/2010-03-inf-mne.pdf>

14	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Obogatiti biblioteku novijim naslovima, prilagođenim uzrastu i interesovanjima djece	Biblioteka je obogaćena novim naslovima za dječiji uzrast i skromnim donacijama se i dalje obogaćuje.	Preporuka je primjenjena
15	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Obezbijediti jednak tretman muškim i ženskim štičenicima centra po pitanju profesionalne obuke - obezbijediti i djevojčicama mogućnost da steknu neku zanatsku vještinu.	U opremljenoj kuhinji i štrikersko - krojačkoj radionici djevojčice koje pokažu interesovanje imaju mogućnost obuke. U vrijeme naše posjete ove obuke su pohađale dvije djevojčice. Neophodno je obezbijediti mogućnost izbora svih obuka i djevojčicama i dječacima. (izbjeći rodne stereotipe).	Preporuka je primjenjena
16	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Promovisati proizvode koje djeca proizvedu u bravarskoj radionici ili, ubuduće, i u drugim radionicama.	Prema riječima uprave Centra, proizvodi bravarske radionice se reklamiraju putem informatora koji je urađen još 2010. godine. Nijesmo primijetili da je Centar uložio dodatne napore u cilju informisanja šire javnosti o prodaji proizvoda proizvedenih od strane štičenika od vremena objavljivanja Izvještaja 2011. godine (vidjeti str. 18 Izvještaja).	Preporuka nije primjenjena.
17	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Obezbijediti da djeci voće bude stalno dostupno <i>(bazirano na preporuci CPT-a iz 2008.godine)</i>	Voće je djeci uvijek dostupno, što su u neposrednom razgovoru štičenici potvrdili monitoring timu	Preporuka je primjenjena
18	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Napraviti plan rada koji će omogućiti svim zaposlenima da rade u tri	U Prihvatištu sa prihvatnom stanicom (gdje je angažovano pet vaspitača) svi zaposleni rade i u noćnoj smjeni, dok u jedinici Institucionalne zaštite (gdje borave	Preporuka je djelimično primjenjena

		smjene, odnosno, koji će spriječiti da stalno isti ljudi rade noćnu smjenu	štićenici sa izrečenom mjerom), a gdje je angažovano sedam vaspitača stalno dežuraju noću tri ista vaspitača, koji su sami izrazili želju za time, kako je navela uprava Centra. U odnosu na period prije objavljivanja Izvještaja kada su trojica vaspitača radili isključivo noću, sada ih u Centru ima osam koji obavljaju noćni smjenski rad, od kojih petoro i noćni, a troje stalno noćni. Ovime je nastavljena praksa da u jedinici za Institucionalni tretman stalno isti ljudi rade noćnu smjenu, kao i u periodu prije objavljivanja Izvještaja (str. 19 i 20)	
19	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Udaljiti sa rada zaposlene protiv kojih se vodi krivični postupak zbog sumnje da su izvršili krivično djelo u vezi sa vršenjem službe, do pravosnažnog okončanja postupka	Prema riječima uprave Centra, dvojica zaposlenih protiv kojih se vodi krivični postupak za k.d. Obljuba ili protivprirodni blud zloupotrebom položaja, u odnosu na nekadašnje štíćenice Centra, nijesu udaljeni sa posla, već su raspoređeni privremeno do okončanja postupka na druga radna mjesta (domar, radnik za održavanje centralnog grijanja), gdje nemaju nikakav dodir sa djecom. Međutim, Zakon o radu jasno nalaže da moraju biti suspendovani do okončanja krivičnog postupka (vidjeti str. 20 Izvještaja).	Preporuka nije primjenjena
20	Ministarstvu rada i socijalnog staranja i Centru za djecu i mlade “Ljubović”	Obezbijediti sredstva koja će omogućiti edukaciju zaposlenih, prvenstveno onih kojima je u opisu posla redovan rad sa djecom, u zemlji, ali i inostranstvu.	Tokom 2012. godine godine vaspitna služba je obišla ustanove ovog tipa u Srbiji (Niš, Knjaževac, Novi Sad, Beograd, i to: Zavod za vaspitanje omladine (sa prihvatnom stanicom) u Nišu, Zavod za djecu i omladinu u Knjaževcu, Zavod za vaspitanje djece i omladine (sa prihvatnom stanicom u Beogradu), Dječije selo u Sremskoj Kamenici, kao i Centar za socijalni rad u Novom Sadu, u okviru kojeg postoji Sigurna ženska	Preporuka je primjenjena

			<p>kuća, Prihvatište kao i Dnevni centar. Sem razmjene iskustava sa kolegama iz pomenutih institucija Centar je dogovorio i obnavljanje nekad tradicionalnih susreta domova regiona koji zbrinjavaju djecu u sukobu sa zakonom.</p> <p>Jedan vaspitač je bio angažovan u Komisiji za izradu Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti i Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku. Dva vaspitača su prisustvovala dvodnevnom seminaru u Bečićima posvećenom nasilju u porodici, dok su dva vaspitača prisustvovala jednodnevnom seminaru posvećenom inkluziji u organizaciji Ministarstva prosvjete.</p>	
21	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Redovno izvještavati zaposlene o preporukama datim od strane kako međunarodnih, tako i domaćih tijela/institucija zaduženih za monitoring poštovanja ljudskih prava maloljetnika	Na sastancima Stručnog tima zaposleni se upoznaju sa svim izveštajima, koji su im uvijek i dostupni	Preporuka je primjenjena
22	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Organizovati radionice (grupni rad s djecom) najmanje jednom nedjeljno i o njima voditi urednu dokumentaciju koja će pružiti pregled učinjenog,	Pohvalno je to što se, prema riječima vaspitača, svakodnevno organizuje grupni interaktivni rad sa djecom. Međutim, radionice se i dalje ne organizuju jednom nedjeljno. Na osnovu uvida u dokumentaciju, radionice nijesu organizovane u 2013. godini (do 8. februara), iako zaposleni tvrde da ih je bilo, ali da o njima	Preporuka nije primjenjena.

		svrhu radionice, i njen krajnji rezultat	nijesu ostavili pisani trag. U 2012. godini, prema dostupnoj dokumentaciji, radionice su organizovane samo u prva četiri mjeseca, a zatim do kraja godine nema pisanih tragova, što je neuobičajeno dug period da bi se opravdao neurednom dokumentacijom. U Centru je zaposlen dovoljan broj stručnog osoblja (spec. pedagozi, psiholozi, defektolog, socijalni radnici...) i postoje svi uslovi za održavanje edukativnih radionica, kao i za uredno vođenje dokumentacije. U postojećim izvještajima sa radionica nema podataka o tome kako su se šticenici pojedinačno ponašali, iako bi se upravo na osnovu njihovog učešća i reakcija mogla dati utemeljena preporuka sudu o njihovom daljem tretmanu/boravku ili eventualnom ukidanju mjere institucionalnog tretmana. Na radionicama je, prema dostupnim izvještajima, učestvovala većina šticenika, osim onih koji su bili opravdano odsutni zbog bolesti ili posjete porodici.	
23	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Pojačati psihoterapeutski rad sa šticenicima kroz sadržaje koji su za njih prihvatljivi i zanimljivi (radionice, grupni rad, psihodrama, i sl.)	Šticenici koji su učestvovali u grupnom radu – radionicama bili su aktivni i dobro su reagovali na teme koje su obrađivane (u Centru se za svakog šticenika vode individualni izvještaji o ponašanju/obavljenim aktivnostima na dnevnom nivou), ali kako je i naglašeno u opisu primjene preporuke br. 21, o njihovom pojedinačnom angažovanju, kao i redovnom održavanju ovih grupnih sesija nema pisanog traga.	Preporuka je djelimično primjenjena
24	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Organizovati rad u radionici sa instruktorom u toku vikenda, kada šticenici ne pohađaju škole	Prema odgovoru predstavnika Centra, rad u bravarskoj radionici se odvija radnim danima na dobrovoljnoj osnovi. Naglašavaju da se u bravarskoj radionici, po pravilu, obučavaju stariji maloljetnici koji su prerasli redovno	Preporuka nije primjenjena. Treba imati u vidu da

		i imaju više slobodnog vremena.	školovanje, pa im je Ministarstvo prosvjete omogućilo osposobljavanje na II stepenu. Takođe, navedeno je da se u radionici "ne provodi slobodno vrijeme". Dalje navode da djeca poslije petodnevnih obaveza vikend treba da provedu u odmoru, a obično ga provode kod kuće, i zaključuju da je preporuka neprihvatljiva.	vikendima ne odlaze uvijek kućama svi štíćenici, već neki ostaju u Centru, i da to vrijeme pored perioda za zabavu, treba upotpuniti drugim aktivnostima (ne ograničavajući se na rad u bravarskoj radionici), koje bi služile njihovom usavršavanju i povećanju spremnosti na uključivanje u zajednicu.
25	Centru za djecu i mlade „Ljubović” i Centrima za socijalni rad	Uspostaviti sadržajnu komunikaciju sa porodicama maloljetnika, uključujući u ove aktivnosti Centar za socijalni rad, koji bi nadgledao maloljetnika po otpustu iz Centra	Prema informacijama zaposlenih u Centru, nastoji se održati redovna komunikacija sa porodicama štíćenika, ali, prema njihovim riječima, značajan broj porodica "nije u funkciji". Centar sprovodi aktivnosti koje su u njegovoj nadležnosti (obilazak štíćenikove porodice od strane vaspitne službe) ali zaposleni i štíćenici ističu neažurnost Centara za socijalni rad koji „zaborave” na štíćenike nakon što ih smjeste u Centar. MT je pregledom dokumentacije iz jedne od takvih posjeta zaključio da je vaspitni tim Centra imao bezuspješan odlazak u jednu od opština na krajnjem sjeveru zemlje zbog nemarnog odnosa nadležnog Centra za socijalni rad prema svojim obavezama.	Preporuka je djelimično primjenjena
26	Ministarstvu rada i socijalnog staranja	Obezbijediti sredstva za kupovinu mini kombija kojim bi se štíćenici češće	Centar i dalje nema mini kombi, međutim u svom posjedu ima 4 službena vozila koja s obzirom na broj štíćenika(u poslednjoj posjeti – deset) mogu zadovoljiti trenutne	Preporuka je djelimično primjenjena.

		izvodili iz Centra na izlete ili na druge edukativne sadržaje (priredbe, dječje koncerte, bioskop).	potrebe. Poželjno bi bilo da postoji i kombi vozilo radi grupnih odlazaka, kakav je bio u februaru 2012. godine kada je vaspitna služba sa štíćenicima posjetila više vjerskih objekata (Katoličku crkvu u Podgorici, Džamiju u Staroj Varoši i Manastir Ostrog).	
27	Centru za djecu i mlade „Ljubović“	Uspostaviti saradnju sa NVO-ima kako za dodatne obrazovne programe za štíćenike, tako i za zaposlene u cilju sticanja znanja i vještina kroz neformalno obrazovanje	Centar je u proteklom periodu održavao komunikaciju sa NVO-ima - NVO „Naša Podgorica“, Zajednica učenika i Volonterski klub Gimnazije "Slobodan Škerović", čiji su članovi obradovali štíćenike poklonima (knjige, odjeća, novogodišnji pokloni), ali nema podataka o organizovanju dodatnih obrazovnih programa u cilju ispunjavanja vremena i resocijalizacije štíćenika	Preporuka je djelimično primjenjena
28	Centru za djecu i mlade „Ljubović“	Uspostaviti formalnu saradnju sa Fakultetom političkih nauka i Filozofskim fakultetom Univerziteta Crne Gore, u cilju obavljanja stručne prakse studenata ovih fakulteta u Centru	Centar njeguje dobru saradnju sa Pravnim fakultetom Univerziteta Crne Gore i sa Fakultetom za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju iz Beograda. Studenti Fakulteta političkih nauka – smjer Socijalna politika i socijalni rad su imali praksu u trajanju od pet dana, što nije slučaj sa Filozofskim fakultetom Univerziteta Crne Gore – smjer psihologija. U narednom periodu potrebno je uložiti više napora kako bi se mladi kadrovi stimulisali za rad u ovoj instituciji.	Preporuka je primjenjena
29	Ministarstvu rada i socijalnog staranja	Proširiti sastav Upravnog odbora Centra predstavnicima građanskog društva, fakulteta, organizacija za prava djeteta i ljudskih prava i sl.	Upravni odbor i dalje čine samo predstavnici državnih organa i zaposlenih u ustanovi.	Preporuka nije primjenjena

30	Skupštini Crne Gore i Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore	Obezbijediti da kancelarija Zaštitnika ljudskih prava ima kapacitet da u kontinuitetu sprovodi nadzor nad Centrom.	Saradnja sa Ombudsmanom je veoma dobra i sa njima je Centar odradio više radionica vezanih za dječija prava. U holu objekta postoji i sanduče za pritužbe postavljeno od strane Ombudsmana.	Preporuka je primjenjena
31	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Na vidnom mjestu u zajedničkim prostorijama istaći pravila Kućnog reda, kako bi štićenici bili upoznati sa pravima i obavezama tokom boravka u Centru.	Centar je izložio štićenicima izvode iz <i>Konvencije o dječijim pravima</i> i <i>Raspored dnevnih aktivnosti štićenika na institucionalnom tretmanu</i> , koji je u prostorijama za boravak stranaca preveden na više jezika (engleski, francuski, arapski i albanski). Pohvalno je što je Centar u periodu nakon objavljivanja Izvještaja donio više podzakonskih akata iz svoje nadležnosti (Pravilnik o boravku djece u Prihvatnoj stanici i Prihvatilištu Centra, Pravilnik o postupanju prema maloljetnim stranim licima koja borave u Centru, kao i Prijedlog Pravilnika o izvršenju vaspitne mjere upućivanja u ustanovu nezavodskog tipa od 6 mjeseci do 2 godine).	Preporuka je primjenjena
32	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Na vidnom mjestu u zajedničkim prostorijama istaći Pravilnik o disciplinskim kaznama i procedurama (<i>preporuka CPT-a iz 2008. god.</i>) ¹⁵	Pravilnik o nagrađivanju i disciplinskim mjerama je istaknut na vidnom mjestu u dnevnom boravku.	Preporuka je primjenjena

¹⁵ Strana 60 Izvještaja crnogorskoj vladi o posjeti Cmoj Gori Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) obavljenoj od 15. do 22. septembra 2008. godine, dostupan na <http://www.cpt.coe.int/documents/mne/2010-03-inf-mne.pdf>

33	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Pored sandučeta za slanje pritužbi Zaštitniku ljudskih prava i sloboda, razumljivim jezikom djeci napisati i okačiti uputstvo za upotrebu	Prema riječima uprave Centra, djeca su od strane ombudsmana upoznata sa njihovom ulogom i korišćenjem sandučeta. S obzirom na stalni dolazak novih štićenika u Centar smatramo da to nije dovoljno, jer Ombudsman nije lice stalno angažovano/prisutno u Centru. Monitori nisu uočili uputstvo-objašnjenje kojim bi se na djeci razumljiv jezik objasnilo čemu služi sanduče i da za obraćanje Zaštitniku ne mogu snositi nikakve posledice, i to na ćirilicom i na latiničnom pismu.	Preporuka nije primjenjena.
34	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Postaviti i natpise – oznake kancelarija direktora i ostalih zaposlenih u Centru, i druge oznake za prostorije koje su namjenjene za korišćenje djeci, kako bi se omogućilo lakše snalaženje u Centru i ustanova učinila pristupačnijom.	Oznake su postavljene	Preporuka je primjenjena
35	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Omogućiti štićenicima sticanje dodatnih znanja iz oblasti prevencije i očuvanja zdravlja, posebno za rizične oblasti (upotreba psihoaktivnih supstanci, alkohola, duvana,	Preporuka se sprovodi u praksi. Centar ima zaposlenog koji je zadužen za oblast zdravstvene brige o štićenicima, koji sa njima organizuje radionice iz oblasti prevencije i očuvanja zdravlja. Centar ima saradnju i sa NVO koje se bave ovom problematikom i koje povremeno organizuju radionice iz ove oblasti.	Preporuka je primjenjena. Treba nastaviti sa ovakvom praksom i redovno organizovati interaktivna predavanja iz oblasti prevencije i očuvanja zdravlja.

		prekomerna upotreba tableta i veštačkih proteina, seksualna aktivnost i dr.)		
36	Centru za djecu i mlade „Ljubović”	Strogo zabraniti upotrebu duvanskih proizvoda među štićenicima, te omogućavanje istog od strane zapošljenih. Pronaći odgovarajući pedagoški metod da se pogotovo maloljetnim štićenicima uvjerljivo predoči štetnost pušenja.	Zaposleni su MT istakli da je pušenje strogo zabranjeno u Centru, ali da štićenike ne mogu kontrolisati u slobodno vrijeme (izlazak u grad) i odlazak u školu. MT za razliku od posjeta prije objavljivanja Izvještaja nije zatekao nijednog štićenika da koristi cigarete.	Preporuka je primjenjena

Zaključak

U odnosu na posjete obavljene prije predavljanja Izvještaja o stanju ljudskih prava štićenika Centra za djecu i mlade „Ljubović” u novembru 2011. godine, kada se u Centru živjelo i radilo u vanrednim uslovima zbog izgradnje novih stambenih jedinica, sada je situacija umnogome drugačija: Centar raspolaže sa četiri nove zgrade apartmanskog tipa koje su u potpunosti opremljene i odgovaraju potrebama štićenika i zaposlenih. Štićenici su raspoređeni prema mjeri koja im je izrečena, a zaposleni, odnosno stručna služba i vaspitači, imaju mogućnosti za stalan nadzor i kontakt sa njima.

Prihvatna stanica funkcioniše odvojeno od ostalih jedinica, čime je sada postignuta odvojenost štićenika koji su na stalnom tretmanu od onih koji su tu privremeno, u prihvatnoj stanici.

Stručni kadar je pojačan sa osam pripravnika (defektolog, psiholozi i socijalni radnici) koji će u narednih devet mjeseci obavljati stručno osposobljavanje u Centru, u okviru istoimenog Vladinog programa.

Ljudska prava i slobode štićenika Centra za djecu i mlade „Ljubović” se poštuju. Nijesmo primjetili niti primili bilo kakve informacije o zlostavljanju, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju zaposlenog osoblja prema štićenicima.

Pohvaljujemo činjenicu da je nešto više od 2/3 preporuka našeg monitoring tima primjenjeno potpuno ili djelimično u proteklih godinu dana.

Naglašavamo da ministarstvo rada i socijalnog staranja nije ispunilo preporuku CPT da se obezbjedi poseban smještaj za djecu koja su u stanju socijalne potrebe (zlostavljana, odbačena, skitnice), odnosno uspostavi sistem specijalizovanih hraniteljskih porodica (i nesrodničkih) jer nije prihvatljivo da ova djeca borave u instituciji za maloljetnike koji su u sukobu sa zakonom.

U cilju daljeg unaprijeđenja garancija za zaštitu prava štićenika, ističemo sledeće:

Edukativne/psihološke radionice sa štićenicima ne odvijaju se redovno (ili bar to nije moguće zaključiti na osnovu dostupne dokumentacije, o čemu je monitoring tim dao preporuku broj 22) te ostaje preporuka Centru da se uradi reorganizacija rada u tom pravcu. Takođe, vikendom obezbediti aktivnosti za djecu koja ostaju u Centru.

U Upravni odbor Centra "Ljubović" uključiti i predstavnike organizacija građanskog društva, pored predstavnika državnih organa i zaposlenih u ustanovi.

Zaposleni optuženi za obljubu nekadašnjih štićenika i dalje rade u Centru. Ni više od godinu dana od kada je data preporuka da se sa posla suspenduju dvoje zaposlenih (vaspitač i portir) protiv kojih je u toku sudski postupak za optužbu da su izvršili krivično djelo „Obljuba ili protivprirodni blud zloupotrebom položaja” u produženom trajanju nad nekadašnjim štićenicima Centra, to do danas nije učinjeno, iako Zakon o radu jasno nalaže takvo postupanje, bez izuzetka. U kontekstu ovog slučaja postavlja se i pitanje poštovanja prava na suđenje u razumnom roku i odgovornosti nosilaca pravosudnih funkcija (posebno imajući u vidu činjenicu da se kao oštećene javljaju dvije maloljetnice), koji već osmu godinu postupaju u tom predmetu.¹⁶

¹⁶ Osnovni državni tužilac je podigao optužnicu 2.08.2005. godine, međutim, tek sedam mjeseci kasnije je sudija N.B. zadužena sa ovim predmetom, i u naredne četiri godine nije donijela presuda; 2010-te godine predmetom je zadužena sudija J.P.K. koja je donijela prvostepenu presudu 14.06.2011. godine, odnosno šest godina nakon podizanja optužnice. Ista je po žalbi ukinuta od strane Višeg suda u Podgorici i predmet je vraćen na ponovno suđenje; sudija J.P.K. je donijela presudu na koju je opet izjavljena žalba i osam godina od podizanja optužnice predmet se po drugi put nalazi u žalbenom postupku pred Višim sudom u Podgorici.

Ostaje preporuka za Ministarstvo rada i socijalnog staranja da pokrene hitne izmjene i dopune članova 83 i 175 Porodičnog zakona koji omogućavaju sudovima i centrima za socijalni rad da zbog "poremećaja ponašanja" smještaju djecu u instituciju – Centar „Ljubović“ i mlađu od 14 godina, pri čemu članom 175 nije ograničen ni period boravka, pa se dešavalo da dijete zbog asocijalnog ponašanja boravi i duže od godine dana u Centru, iako institucionalna zaštita treba da bude poslednja mjera u dijapazonu vaspitnih mjera (vidjeti str. 11 Izvještaja).

Poželjno bi bilo da se NVO više uključe u ponudu aktivnosti za štíćenike Centra, kao i da se uspostavi saradnja između Filozofskog fakulteta u Nikšiću (studijskih programa Psihologija i Pedagogija) i Centra.